

^HCEVAP DİLEKÇESİ VERİLMEMESİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

Yrd. Doç. Dr. Aslı ARAS*

Öz

Davalı, davaya cevap vermek zorunda değildir. Ancak, davalının cevap dilekçesi vermemesinin savunma hakkına birtakım etkileri vardır. Davalının cevap dilekçesi vermemesinin anlamı, davayı inkâr etmiş sayılmasıdır. Bu durumda, davalı, sadece inkâr çerçevesinde savunma yapabilir. Bunun sebebi, savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağıdır. Bununla birlikte, davalı, savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağının istisnaları sayesinde yeni vakıalar ileri sürebilecektir.

Anahtar Kelimeler

Cevap dilekçesi, inkâr, savunma, davalı

LEGAL RESULTS OF NO SUBMISSION OF THE PLEA

Abstract

The defendant does not have to submit a plea in a lawsuit. But, no submission of the plea has effects on the right of defense. No submission of

---

^H Hakem incelemesinden geçmiştir.

* Kıbrıs İlim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi (e-posta: aslaras.aa@gmail.com) (Makale Gönderim Tarihleri: 28.02.2017-28.02.2017/Makale Kabul Tarihleri: 26.03.2017-15.03.2017)

the plea means that the defendant deny all allegations. In this case, defendant is able to defend himself within the scope of denial. The reason for this is the prohibition of modification or expansion of defense. However, the defendant is able to assert new claims by means of exceptions of the prohibition of modification or expansion of defense.

Keywords

Plea, denial, defense, defendant

GİRİŞ

Anayasa'ya göre, herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir (Anayasa m. 36). Davacının yargı mercileri önünde dava açma hakkı bulunduğu gibi, davalının da savunma hakkı bulunmaktadır. Hâkim, bir davada her iki tarafa da eşit davranmalı, her iki tarafı da dinleyerek bir karar vermelidir. Bu bakımdan, Anayasa ile güvence altına alınan iddia, savunma ve adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkını da içerir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 27. maddesinde, davada her iki tarafın hukuki dinlenilme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Hukuki dinlenilme hakkı¹, tarafların yargılama ile ilgili olarak bilgilenme hakkını, açıklama-ispat hakkını ve dikkate alınma-değerlendirilme hakkını içermektedir. Hukuki dinlenilme hakkı, özellikle davalının savunma hakkı bakımından önem arz etmektedir. Zira, kendisine karşı bir iddia ileri sürülen davalının, bu iddiaya cevap vererek kendisiyle ilgili yargılamadaki karara etki edebilmesi, adil bir hukuk düzeninin gereğidir. Dava dilekçesi mahkemeye verilip dava açıldıktan sonra, bu dilekçenin mahkeme tarafından usûle uygun olarak davalıya tebliğ edilip savunma imkânı tanınması zorunludur. Mahkeme, davalıya savunma imkânı vermeden karar verirse, adil bir yargılamadan söz edilemez.

O hâlde, dikkat edilmesi gereken husus, dava açıldıktan sonra davalının durumdan haberdar edilerek açıklama ve ispat hakkını kullanmak üzere mutlaka savunma imkânı tanınmasıdır. Davalıya savunma hakkı tanındıktan sonra ise davalı bu hakkını kullanıp kullanmamakta serbesttir. Davalı, cevap dilekçesi vererek davacının iddialarına karşı maddi ve usûl hukukuna ilişkin savunma sebepleri ileri sürüp savunma hakkını tam olarak kullanabilir veya cevap dilekçesi vermeyerek savunmasını kısıtlayıp davadaki hukuki konumu güçleştirebilir.

---

¹ **Pekcanitez**, Hukuki Dinlenilme Hakkı, s. 753 vd.; **Özekes**, Hukuki Dinlenilme Hakkı, s. 85 vd.; **Üstündağ**, Usûl, s. 261; **Erdönmez**, Pekcanitez Usûl, s. 867 vd.; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz**, s. 147-149; **Waldner**, s. 13 vd.; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 431; **Stein/Jonas**, s. 13 vd.

Çalışmamızda, cevap dilekçesi verilmemesinin davalının savunmasına etkisi ve sonuçları inceleme konusu yapılacaktır. Bu kapsamda, cevap dilekçesi vermeyen davalının inkâr çerçevesinde nasıl savunma yapabileceği, ispat faaliyeti, inkâr dışında yeni savunma sebepleri ileri sürüp süremeyeceği gibi konular üzerinde durulacaktır.

I. CEVAP DİLEKÇESİNİN ÖNEMİ VE KANUNDAKİ DÜZENLEME

Dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesiyle birlikte davalı çeşitli şekillerde davranabilir: Davalı, davayı kabul edebileceği gibi (HMK m. 308), cevap dilekçesi vererek savunma yapabilir (HMK m. 129) ya da cevap vermeyebilir (HMK m. 128). Davalı, davacının iddialarını haklı görüyorsa davayı kısmen veya tamamen kabul edebilir ve kabul oranında dava son bulmuş olur². Davalı, cevap dilekçesi vererek sadece davacının iddialarına karşı koymakla da yetinebilir. Davalının davacının dava dilekçesinde bildirdiği vakıalara karşı koyması iki şekilde olabilir: İlk olarak davalı, dava dilekçesindeki vakıaları inkâr edebilir. İkinci olarak ise dava dilekçesindeki vakıaları inkâr etmemekle birlikte, bu vakıaların davacının davasını haklı gösterecek nitelikte olmadığını iddia edebilir³. Bundan başka, davalı cevap dilekçesinde sadece davacının ileri sürdüğü vakıaların yerinde olmadığına ilişkin savunma yaparak mevcut vakıalara karşı koymak yerine, yeni vakıalar da ileri sürebilecektir. Davalı, cevap dilekçesinde yeni vakıalar (maddi ve usûl hukukuna dayanan savunma araçları) ileri sürerek davacının iddialarının haksızlığını ispat etmeye çalışacaktır⁴. Davalının davaya cevap vermemesi ise, davanın inkâr edilmiş sayılması sonucunu doğuracaktır (HMK m. 128). Bir başka ifadeyle, süresinde cevap dilekçesi vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılır.

² Ansay, Usûl, s. 242; Kuru, C. II, s. 1759; Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1202; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 327-328.

³ Kuru, C. II, s. 1759-1760; Kuru, Ders Kitabı, s. 171; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 328.

⁴ Karafakih, Usûl, s. 144; Postacıoğlu, s. 274 vd.; Kuru, C. II, s. 1760 vd.; Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1207 vd.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 329 vd.

Cevap dilekçesi vermeyen davalı, ancak inkâr çerçevesinde savunma yapabilir ve bu yönde ispat faaliyetinde bulunabilir⁵.

Cevap dilekçesini verme süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak, durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus olmak ve bir ayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilir (HMK m. 127). Cevap dilekçesinin bir örneği, mahkeme tarafından davacıya tebliğ edilir (HMK m. 126/4). Davacı, davalının cevap dilekçesinin kendisinden tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevaba cevap dilekçesi verebilir; davalı da davacının bu cevabının kendisine tebliğinden itibaren iki hafta içinde ikinci cevap dilekçesi verebilir (HMK m. 136/1). Cevap dilekçesi veren davalı, ancak davacının cevaba cevap dilekçesi vermesi üzerine ikinci bir cevap dilekçesi vererek serbestçe yeni savunma sebepleri ileri sürebilir. Davacı, cevaba cevap dilekçesi vermezse davalı da ikinci cevap dilekçesi veremez. Cevap dilekçesi vermeyen davalının ise ikinci cevap dilekçesi vererek serbestçe yeni savunma sebepleri ileri sürme imkân ve ihtimali bulunmamaktadır.

Basit yargılama usûlünde de cevap süresi, dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak, mahkeme durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya, bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verebilir (HMK m. 317/2). Ayrıca, basit yargılama usûlünde dava ve cevap dilekçesi dışında cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verilmez (HMK m. 317/3).

Davalının davaya cevap vermesi ve cevap dilekçesinde savunma sebeplerini dikkatli ve eksiksiz ileri sürmesi, başarılı ve etkili bir savunma açısından önem taşımaktadır. Hukuk yargılamasında taraflarca getirilme ilkesinin (HMK m. 25) sonucu olarak hâkimin vakıaları kendiliğinden araştırması veya delil toplaması söz konusu değildir. Bu bakımdan, davalının savunmasına dayanak oluşturan vakıaları ve bunları ispata yaran delillerini eksiksiz olarak cevap dilekçesinde ileri sürmesi, savunma hakkının etkili kullanılmasını sağlar. Cevap dilekçesi veren davalı, her ne kadar eksik bıraktığı, ileri

⁵ İnkâr çerçevesinde karşı ispat faaliyeti için bkz. dn. 19'da belirtilen yazarlar.

sürmediği hususları ikinci cevap dilekçesi ile serbestçe ileri sürebileceğini düşünse de, davacının cevaba cevap dilekçesi vermemesi halinde davalı da ikinci cevap dilekçesi veremeyeceğinden davalı, savunmasını serbestçe değiştirip genişletemez. Davalının davaya cevap vermemesi halinde ise, ileri sürülen savunma sebebi bulunmadığından, davalı çok kısıtlı bir alan içinde savunma hakkını kullanabilmekte ve bu durum davalının durumunu oldukça güçleştirmektedir.

II. CEVAP DİLEKÇESİ VERİLMEMESİNİN ANLAMI (DAVANIN İNKÂR EDİLMİŞ SAYILMASI)

Medeni usûl hukukunda, kanunda susmanın ikrar sayılacağı öngörülen durumlar istisna olmak üzere, kural olarak susma ikrar sayılmaz⁶. Bir başka ifadeyle, davalının susması, karşı tarafın ileri sürdüğü vakıaları ikrar etmiş olacağı sonucunu doğurmaz. Cevap dilekçesi vermeyen davalının bu olumsuz davranışına yine olumsuz bir sonuç bağlanmış ve karşı tarafın ileri sürdüğü vakıaları inkâr etmiş sayılacağı kabul edilmiştir⁷. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, davayı inkâr etmiş sayılarak ancak inkâr çerçevesinde savunma yapabilir. İnkâr çerçevesinde yapılan savunmalar, savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına tâbi değildir. Bu sebeple, davanın inkâr edilmesinin ne anlama geldiğine de değinmek gerekir. Davalının davayı inkârı, davacının talebini dayandırdığı vakıaları kabul etmemek, mevcut olmadığını ileri sürmektir⁸. Örneğin, daha önce cevap dilekçesi vermeyen davalının daha sonra davacının iddia ettiği sözleşmenin yapıldığı tarihte orda bulunmadığını iddia etmesi, inkâr çerçevesinde bir savunma olacaktır.

⁶ **Kiraz**, s. 147. Alman Hukukunda ise, bizim hukukumuzdan farklı olarak, karşı tarafın ileri sürdüğü vakıaların açıkça inkâr edilmemesi, bu vakıaların ikrar edilmiş sayılması sonucunu doğurmaktadır (**Baumbach/Lauterbach/Albers/Hartmann**, s. 703; **Musielak**, s. 678; **Stein/Jonas**, s. 234; **Rosenberg/Schwab/Gottwald**, s. 560, 628; **Schilken**, s. 216).

⁷ Kuru, süresinde cevap dilekçesi vermeyen davalının bu olumsuz davranışının sonucunun, ancak olumsuz bir davranış olabileceğini, onun da dava dilekçesindeki vakıaların inkâr edilmiş sayılması olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, süresinde cevap dilekçesi vermeyen davalının bu olumsuz davranışından, olumlu bir sonuç çıkarılamaz (**Kuru**, C. II, s. 1846).

⁸ **Berkin**, s. 136-137; **Üstündağ**, Usûl, s. 509.

İnkâr sonrasında davalının inkâr kapsamında iddialar öne sürmesi, savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi sayılmaz. Bu tür iddiaların öne sürülmesi halinde davalı sanki yeni vakıalar ileri sürüyormuş gibi görünse de, bu iddialar inkâr kapsamında bir başka ifadeyle inkârı gerekçelendiren içerikte olduğu sürece inkâr çerçevesinde bir savunma olacaktır. Yargıtay da, davaya cevap vermemekle davayı inkâr etmiş sayılan davalının inkârın gerekçesi niteliğindeki açıklamalarını inkâr kapsamında kabul etmiştir⁹. Aynı şekilde, doktrinde Umar¹⁰, davalının önce inkârla yetinmişken, sonradan inkârını gerekçelendirmek üzere öne sürdüğü vakıanın savunmanın genişletilmesi yasağına tâbi olmadığını belirtmektedir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, davalının ödünç sözleşmesine dayanan alacağın tahsiline ilişkin davaya cevap vermemekle hem ödünç sözleşmesini hem de kendisine para verildiğini inkâr etmiş sayılmışken, sonradan bunun bir ödünç sözleşmesi değil de bağışlama olduğunu ileri sürmesi, savunmanın genişletilmesi anlamına gelmez. Burada davalı, tam inkârını gerekçeli kısmi inkâra¹¹ dönüştürmekte ve paranın kendisine davacının iddia ettiği gibi ödünç sözleşmesiyle değil bağışlama sözleşmesiyle verildiği vakıasını iddia etmektedir. Paranın verildiği ikrar edildiği için ispatı gerekmez. Ancak, her ne kadar paranın verildiği ikrar edilmişse de bu paranın geri alınmak üzere yani ödünç sözleşmesiyle verildiği inkâr edilmekte ve gerekçesi de gösterilmektedir. Ödünç sözleşmesini inkâr eden davalıya ispat yükü düşmez; davacı, istem temelini yani paranın ödünç olarak verildiğini ispat yükü altında olacaktır¹².

⁹ “Davalı tarafça, HMK’nın 317/2. maddesindeki 2 haftalık yasal süresi içerisinde cevap dilekçesi verilmemiş olup, bu husus HMK’nın 128. maddesi uyarınca davalının dava dilekçesinde ileri sürülen vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılması sonucunu doğurmaktadır. Davalı tarafça, 1. oturumda ve süresinden sonra sunduğu beyan dilekçesinde, kendisinin ayrı kuyusu bulunduğu, kooperatif sulama suyundan yararlanmadığı ve bu hususun keşif ile belirlenebileceği savunulmuş olup, bu savunma inkâr kapsamında ileri sürülmesi mümkün olan ve davanın reddini amaçlayan bir savunma olup, mahkemece savunmanın genişletilmesi olarak kabulü hatalı olmuştur.” 23. HD, T. 6.4.2016, E. 2016/961, K. 2016/2156 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁰ Umar, s. 449-450.

¹¹ Gerekçeli inkâr için bkz. Berkin, s. 188; Bilge/Önen, s. 514; Postacıoğlu, s. 554-555; Umar/Yılmaz, s. 199-200; Üstündağ, Usûl, s. 630; Kiraz, s. 113 vd.

¹² Bilge/Önen, s. 517; Umar/Yılmaz, s. 236; Umar, s. 450, 560; Kiraz, s. 197; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1638; Kuru, Usûl, s. 339; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 389.

Yargıtay'ın¹³ bazı kararlarında, davalının davayı inkârının, borcunun ortadan kalktığı yönündeki iddialarını da kapsar şeklindeki kabulü, kanımızca yerinde değildir. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, sadece davacının dava dilekçesinde dayandığı vakıaları inkâr etmiş olur; davalının bu inkârı, karşı yeni vakıalar ileri sürmüş gibi değerlendirilemez. Borcun ortadan kalkması, inkâr kapsamında olmayıp davacının ileri sürdüğü vakiyaya karşı ileri sürülen yeni bir vakiadır¹⁴. Borcun ifa sonucunun ortadan kalktığı iddiası, inkâr değil, hakkı sona erdiren itiraz niteliğinde bir savunma sebebidir. Davalının savunmasına dayanak oluşturan bu tür savunma sebeplerini açıkça cevap dilekçesinde ileri sürmüş olması gerekir (HMK m. 129/1-d). Dolayısıyla, cevap dilekçesi vermeyerek davacının iddialarını inkâr etmiş sayılan davalı, sadece bu yönde savunma yapabilir; savunma olarak yeni vakıalar ileri sürmesi (davacının hakkını engelleyen veya sona erdiren ya da felce uğratan vakıalar) inkâr kapsamında sayılmayarak savunmanın değiştirilmesi yasağına takılacaktır¹⁵. Bu konuya ileride tekrar değinilecektir.

Cevap dilekçesi vermeyen davalı, daha sonra mahkemede davacının talebini haklı gösterecek nitelikte ve içerikte bir hukuk kuralının bulunmadığını veya davacının dayandığı hukuk kuralının, talebini haklı gösterecek içerikte yorumlamasının doğru olmadığını ileri sürebilir. Zira, hâkim hukuk kurallarını resen dikkate aldığı ve uyguladığı için, bunun davalı tarafından ileri sürülmesi savunmayı genişletme sayılmaz.

¹³ “Davalı süresinde cevap dilekçesi vermekle davayı inkâr etmiş sayılır. Davayı inkârın içerisinde borcun ödendiği iddiası da vardır. Bu sebeple, cevap vermemek suretiyle davayı inkâr etmiş sayılan davalı sonradan savunmanın genişletilmesi yasağı ile karşılaşmaksızın dava konusu borcun ödendiğini isbat için makbuz ibraz edebilir.” HGK, T. 12.2.1986, E. 1984/6-727, K. 1986/110 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Davalı süresinde cevap dilekçesi vermemekle davayı inkâr etmiş sayılır. Davayı inkârın içerisinde borcun bulunmadığı iddiası da vardır; borcun bulunmadığı onun herhangi bir surette söndürüldüğünü de kapsar. Bu sebeple, cevap vermemek suretiyle davayı inkâr etmiş sayılan davalı sonradan savunmanın genişletilmesi yasağı ile karşılaşmaksızın dava konusu borcun ödendiğini isbat için makbuz ibraz edebilir.” HGK, 12.2.1986, E. 1984/6-732, K. 1986/112 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası). Aynı yöndeki kararlar için bkz. 4. HD, T. 20.12.1974, E. 1973/6155, K. 1974/17127; HGK, T. 27.2.2013, E. 2012/9-842, K. 2013/291 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

¹⁴ **Üstündağ**, Usûl, s. 508-509; **Kuru**, C.II, s. 1845-1846, s. 1855; **Umar**, s. 411-412; karşı. **Postacıoğlu**, s. 422-423.

¹⁵ **Berkin**, s. 136; **Kuru**, C. II, s. 1852; **Kuru**, Ders Kitabı, s. 181; **Umar**, s. 411, 447.

III. CEVAP DİLEKÇESİ VERMEMENİN SAVUNMA SEBEPLERİNE ETKİSİ

Cevap dilekçesi vermemekle davayı inkâr etmiş sayılan davalı, sadece inkâr kapsamında savunma hakkını kullanabilecektir. Cevap dilekçesi vermeyen davalının, sonradan gerçek anlamda savunma niteliği taşıyan vakıa iddiaları öne sürmesi halinde ise, davalının bu iddiaları inkâr kapsamında değerlendirilemez ve aynı zamanda savunmanın genişletilmesi anlamına gelir. Ancak, belirtmek gerekir ki, inkâr savunması kapsamında, usûl hukukuna ve maddi hukuka ilişkin savunma sebeplerinden bazılarının sonradan serbestçe ileri sürülmesi mümkündür.

Usûl hukukuna ilişkin savunma sebeplerinden ilk itirazların ve dava şartlarının ileri sürülebilmesinin savunmanın genişletilmesiyle ilgisi yoktur. Cevap dilekçesi vermeyen davalının, sonradan usûl hukukuna ilişkin savunma sebeplerini ileri sürüp süremeyeceğini belirlemek bakımından, ilk itirazlar ile dava şartları arasında bir ayırım yapmak gerekir. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, sonradan ilk itiraz ileri süremez. Zira, ilk itirazlar cevap süresi içinde cevap dilekçesinde ileri sürülmelidir (HMK m. 117/1). Bu süre, hak düşürücü bir süredir. Cevap dilekçesi vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan davalı, ilk itirazlar açısından hak düşürücü süre olan cevap süresini geçirdiği için ilk itiraz hakkı düşecek ve daha sonra ilk itirazlarını ileri süremeyecektir. Dava şartları ise, ilk itirazlardan farklı olarak davanın her aşamasında davanın tarafları tarafından ileri sürülebileceği gibi, hâkim tarafından da kendiliğinden dikkate alınacağından (HMK m. 115/1) cevap dilekçesi vermeyen davalı, daha sonra dava şartını ileri sürebilecektir. Esasen, dava şartlarının davanın her aşamasında ileri sürülebilmesi, kanundan dolayı gerçekleşen bir durum olup inkâr veya cevap dilekçesi verilip verilmemesi ile ilgili değildir.

Davalının savunmasında ileri sürebileceği maddi hukuka ilişkin savunma sebepleri, davacının hakkını engelleyen veya sona erdiren itiraz niteliğindeki savunma sebepleri olabileceği gibi, hakkı felce uğratan vakıalar bir başka ifadeyle def'iler de olabilir¹⁶. Cevap dilekçesi vermeyen davalının

¹⁶ **Karafakih**, Usûl, s. 144; **Ansay**, Usûl, s. 246-247; **Postacıoğlu**, s. 274-280; **Üstündağ**, Usûl, s. 343-348; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 253-254; **Pekcantez**,

sonradan maddi hukuka ilişkin savunma sebepleri olan itiraz ve def'ileri ileri sürmesi, kural olarak inkâr savunması kapsamında olmayıp savunmanın genişletilmesi yasağına tâbidir. Ancak, itiraz niteliğindeki savunmalar açısından ikili bir ayırım yapmanın yerinde olduğunu düşünüyoruz. Cevap dilekçesi vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan ve sadece inkâr çerçevesinde savunma yapabilecek olan davalı, kanımızca dava dosyasından anlaşılan itiraz sebeplerini savunmanın genişletilmesi yasağına tâbi olmaksızın ileri sürebilir. Zira, dava dosyasına girmiş itirazların daha sonra ileri sürülmesi savunmayı genişletme sayılmaz; dava malzemesi içinde yer alan itiraz sebeplerini zaten hâkim kendiliğinden dikkate almak zorundadır¹⁷. Dava dosyasına girmeyen itirazların daha sonra ileri sürülmesi ise, savunmayı genişletme sayılacaktır. Def'iler ise dava dosyasından anlaşılın veya anlaşılmasın, hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınamayacağından mutlaka davalı tarafından ileri sürülmelidir. Cevap dilekçesi vermeyen davalının inkâr savunması kapsamında sonradan def'i ileri sürmesi söz konusu değildir; sonradan def'i ileri sürülmesi savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına tâbidir.

Kısacası, cevap dilekçesi vermeyen davalının inkâr savunması kapsamında usûl hukukuna ilişkin savunma sebeplerinden dava şartlarını ve maddi hukuka ilişkin savunma sebeplerinden dava dosyasından anlaşılan itirazlarını sonradan serbestçe ileri sürmesi mümkündür. Usûli savunma sebeplerinden ilk itirazların ileri sürülmesi hak düşürücü sürenin geçirilmiş olması sebebiyle; maddi savunma sebeplerinden def'ilerin ileri sürülmesi ise inkâr savunması kapsamı dışında olması sebebiyle mümkün değildir.

IV. CEVAP DİLEKÇESİ VERMEMENİN DELİL GÖSTERİLMESİNE VE İSPATA ETKİSİ

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre, davalı, savunmasını dayandırdığı her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceğini cevap dilekçesinde belirtmelidir (HMK m. 129/1-e). Davalı, belge delillerini cevap dilekçesine

Pekcanitez Usûl, s. 1208-1210; Umar, s. 415-416; Kuru, Ders Kitabı, s. 172-174; Kuru, Usûl, s. 249-252; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 329-330.

¹⁷ Pekcanitez, Pekcanitez Usûl, s. 1208-1209; Kuru, Usûl, s. 251-252; Kuru, Ders Kitabı, s. 174; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s. 330.

ekleyerek mahkemeye vermeli; başka yerlerden getirtilecek delillerle ilgili olarak da bunların bulunabilmesini sağlayıcı gerekli açıklamayı yapmalıdır (HMK m.121, 129/2). Ön inceleme aşamasında, dilekçelerinde gösterdikleri belgelerini, dilekçeleriyle birlikte mahkemeye sunmayan veya başka yerden getirtilecek belgelerle ilgili olarak gerekli açıklamada bulunmayan taraflara, bu eksikliği gidermeleri için iki haftalık kesin süre verilecek; bu süreye rağmen eksiklikler giderilmezse o delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılmalarına karar verilecektir (HMK m. 140/5). Ön inceleme aşamasında taraflara verilecek kesin süre, tarafların dilekçelerinde gösterdiği ancak mahkemeye sunulmayan belge delilleriyle ilgilidir¹⁸. Dolayısıyla, dilekçede gösterilmeyen bir belge delilinin ön inceleme aşamasında bu kesin süreden faydalanılarak ileri sürülmesi söz konusu değildir. Kanunda belirtilen sürelerden sonra delil ileri sürülemez. Bir delilin sonradan ileri sürülebilmesi ancak yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülebilmesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa, mahkemenin o delilin sonradan gösterilmesine izin vermesine bağlıdır (HMK m.145).

Tarafların dayandıkları delillerin mutlaka dilekçelerinde gösterilmesi gerekmesi ve ön inceleme aşamasında verilecek kesin sürenin, sadece tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak mahkemeye henüz sunmadıkları belgelerle ilgili olması sebebiyle, cevap dilekçesi vermeyen davalının verdiği bir dilekçe ve dilekçede gösterdiği bir belge veya başka bir delil de bulunmadığından, sonradan delil gösterebilmesi engellenmiş midir?

Doktrin görüşleri¹⁹, cevap dilekçesi vermeyen davalının inkâr kapsamındaki savunmasını ispat için karşı delil sunma hakkını kabul etmektedir. Yargıtay kararları²⁰ da aynı yöndedir. Kanımızca da, cevap vermeyerek

¹⁸ **Erdönmez**, Delillerin İbrazı, s. 363-364; **Erdönmez**, Delillerin Gösterilmesi, s. 32; **Özekes**, Pekcanitez Usûl, s. 1291-1292; **Bolayır**, s. 234-235. Umar ve Yılmaz ise karşı görüştedirler. Bu görüşe göre, dilekçede gösterilip gösterilmediğine bakılmaksızın taraflara ön inceleme aşamasında bütün delillerini bildirmeleri ve sunmaları için iki haftalık kesin süre verilmesi gerekmektedir (**Umar**, s. 433; **Yılmaz**, şerh, s. 891).

¹⁹ **Berkin**, s. 137; **Postacioğlu**, s. 418; **Üstündağ**, Usûl, s. 509; **Kuru**, C. II, s. 1848 vd.; **Pekcanitez**, Pekcanitez Usûl, s. 1206; **Kuru**, Ders Kitabı, s. 181; **Kuru**, Usûl, s. 260-261, s. 326; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz**, s. 335; **Umar**, s. 589; **Kiraz**, s. 147.

²⁰ “Davaya cevap vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkar etmiş sayılır (HMK. m. 128) ve diğer tarafın kusurlu olduğuna

davayı inkâr etmiş sayılan davalının, dava dilekçesinde ileri sürülen olayların doğru olmadığını kanıtlamak için, savunmanın genişletilmesi yasağına uyarak inkâr sınırları içinde kalmak koşuluyla karşı delil göstermesi engellenmiş değildir. Her ne kadar davalının savunmasına dayanak olan delillerini cevap dilekçesinde bildirmesi gerekse de davaya hiç cevap vermeyen davalının, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların doğru olmadığını ispat etmek için karşı delil sunması mümkündür. Yeni bir vakıa ileri sürmek sizin sadece inkârla yetinen davalının, cevap dilekçesi vermeyerek delillerini ileri sürmediği için artık daha sonra delil ileri süremeyeceğini söylemek, hem hukuki dinlenilme ve ispat hakkına hem de gerçeğin ortaya çıkarılmasına zarar verecektir. Bu çerçevede, Yargıtay'ın, delilin ancak çekişmeli hususların ispatı için gösterilebileceği; ön inceleme duruşması yapıp taraf-

---

yönelik bir vakıa ileri süremez ancak kötüye kullanılmadıkça onun ileri sürdüğü vakıaları çürütmeye yönelik delil bildirebilir.” 2. HD, T. 28.6.2016, E. 2016/12757, K. 2016/12447 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Davalının, davaya cevap vermemiş olması, ön incelemede uyumsuzluk konularının belirlenmesinden sonra bu konulara ilişkin delil gösterme ve sunma hakkını ortadan kaldırmaz. Davaya süresinde cevap vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkar etmiş sayılır (HMK. md. 128). Durum böyle olmakla birlikte, süresinde davaya cevap vermeyen davalı, diğer tarafın kusurlu olduğuna yönelik bir vakıa ileri süremez ise de, kötüye kullanılmadıkça onun ileri sürdüğü vakıaları çürütmeye yönelik delil bildirebilir.” 2. HD, T. 8.12.2015, E. 2015/6781, K. 2015/23545 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Süresinde cevap vermemiş olmakla davayı inkar etmiş sayılan davalının, dava dilekçesinde bildirilen olayların doğru olmadığını kanıtlamak için, yeni olaylar ileri sürmeden, savunmanın genişletilmesi yasağına uymak ve inkar sınırları içinde kalmak koşuluyla, delil göstermesi engellenmiş değildir... Bu itibarla davalı başlangıçta duruşmaya katılmamış ve cevap vermemiş olmakla, davayı inkar etmiş kabul edilecektir. Buradan hareketle duruşmaya hangi aşamada katılmışsa (ıslah dilekçesinden sonraki aşamada dahi), dava dilekçesindeki olayları inkar etmiş sayıldığından bu kapsam içerisinde kalmak ve savunmanın genişletilmesi yasağı içinde kalmak koşuluyla delillerini bildirebilir ve bu amaca yönelik tanıklarının dinlenmesini isteyebilir.” HGK, T. 25.9.2002, E. 2002/9-616, K. 2002/646 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Süresinde cevap vermemiş olmakla davayı inkar durumuna düşmüş bulunan davalının, dava dilekçesinde bildirilen vakıaların doğru olmadığını isbat için yeni vakıalar ileri sürmeden savunmanın genişletilmesi yasağına uyarak ve inkar sınırları içerisinde kalmak suretiyle karşı delil göstermesi engellenmiş değildir.” HGK, T. 23.6.1993, E. 1993/1-389, K. 1993/475 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

ların üzerinde anlaştıkları veya anlaşamadıkları hususlar belirlenmeden delil gösterilmesinin beklenemeyeceği yönünde kararları bulunmaktadır²¹.

²¹ “Dava dilekçesi davalıya 26.11.2013 günü tebliğ edilmiş, davalı süresinde (HMK.m. 127/1) cevap vermemiş, 19.3.2014 günü verdiği dilekçeyle yetki itirazında bulunmuştur. 2.4.2014 tarihli dilekçesi ile de tanıklarını bildirmiştir. Davaya süresinde cevap vermemiş olan davalı, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkar etmiş sayılır. (HMK.m.128) Bu böyle olmakla birlikte süresinde davaya cevap vermemiş olan davalının dahi, kanunda belirtilen süre içinde olmak koşuluyla delil bildirme hakkı mevcuttur. Delil, çekişmeli hususların ispatı için gösterilir (HMK. m.187). Çekişmeli hususlar ise ön inceleme duruşmasında tespit edilir. (HMK. m.140/1) Tarafların anlaştıkları ve ayrıştıkları hususlar tespit edilmeden delil göstermeleri beklenemez. Şu halde, taraflar kural olarak en geç tahkikatın başına kadar delil gösterebilir ve sunabilirler.” 2. HD, T. 20.2.2015, E. 2014/17528, K. 2015/2414 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Davalı’nın 14.11.2013 tarihli ön inceleme duruşmasında yaptığı delil bildirme talebi mahkemece; davalının süresinde cevap dilekçesi sunmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre ön inceleme duruşması yapıp tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususlar belirlenmeden, taraflardan delillerin ibrazı beklenemez. Mahkemece taraflara delil ibrazı imkanı tanınması ve göstermeleri halinde tanıklarının dinlenilmesi (HMK m. 241) ve gerçekleşecek sonucu uyarınca bir karar verilmesi gerekir. Açıklanan bu durum, davalının savunma hakkını kısıtlayan önemli bir usûl hatasıdır. O halde mahkemece yapılacak iş, davalıya delillerini bildirmesi için süre verilmesi, gösterdiği takdirde de delillerinin toplanması ve hasıl olacak sonuca göre bir karar vermektir. Davalının hukuki dinlenilme hakkının (HMK m. 27) ihlali suretiyle kurulan hüküm, usûl ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir.” 2. HD, T. 15.1.2015, E. 2014/16139, K. 2015/498 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Davalı cevap süresi geçtikten sonra cevap dilekçesi vermiştir. Davaya süresi içinde cevap verilmemiş olması, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamının inkarı anlamına gelir (H.M.K. madde 128). Davaya süresinde cevap vermeyen davalı, davacının kusurlarına yönelik olarak değil, kendisine kusur yüklenemeyeceğine dair delil bildirme hakkına sahiptir. Öte yandan delil çekişmeli vakıaların ispatı için gösterilir (H.M.K. madde 187/1). Ön inceleme duruşması yapılmadan, tarafların üzerinde anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususlar belirlenmeden, taraflardan tanıklarının isim ve adreslerini göstermeleri de beklenemez.” 2. HD, T. 23.1.2014, E. 2013/19377, K. 2014/1360 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Davalının davaya süresinde cevap vermemiş olması, davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamının inkar edildiği anlamına gelir. (H.M.K. 128. madde) Bu böyle olmakla birlikte, süresinde davaya cevap vermeyen davalının, davacının davasının dayanağı olarak gösterdiği vakıaları çürütmeye yönelik delil gösterme hakkı vardır. Delil, uyumsuzluğun çözümünde etkili olabilecek çekişmeli hususların ispatı için gösterilir (H.M.K. m.

Davalı, cevap dilekçesi vermemiş olsa da, ön inceleme duruşmasına katılacaktır. Tarafların uyuşmazlık konuları ön incelemede belirleneceği için, davayı inkâr etmiş sayılan davalıdan mutlaka ön inceleme aşamasından önce delil sunmasını beklemek, doğru olmayacaktır. Davaya cevap vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan davalı, süresinden sonra verdiği bir dilekçeyle veya ön inceleme duruşmasında sözlü beyanıyla inkâr çerçevesinde karşı delillerini bildirebilir. Bu sebeple, cevap dilekçesi vermeyerek davacının ileri sürdüğü vakıaları inkâr etmiş sayılan ve inkâr çerçevesinde savunma yapıp ispat faaliyetinde bulunabilecek olan davalının, ön incelemenin sonuna kadar inkâr çerçevesinde delil sunmak istemesi halinde, hâkimin buna izin vermesi gerekir.

187/1). Uyuşmazlık konuları ise ön incelemede belirlenir. Ön inceleme duruşmasında uyuşmazlık konuları belirlenmeden, tarafların tanık listesi vermesi beklenemez. Kuşkusuz o aşamaya kadar göstermişler ise gösterdikleri delillerin toplanması için gerekli hazırlık işlemleri ön incelemede yapılacaktır (H.M.K. m. 137/1). Ancak göstermemişlerse çekişmeli konuların belirlenmesinden sonra bunların ispatı için taraflardan delil göstermeleri istenmelidir.” 2. HD, T. 26.9.2013, E. 2013/8511, K. 2013/22057 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası). Cevap vermeyen davalının ön inceleme duruşmasında karşı delillerini bildirmesinin mümkün olmadığını belirten aksi yöndeki bir karar ise şöyledir: “Direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelen uyuşmazlık; borçlu taraftan açılan menfi tespit davasında usulüne uygun tebligata rağmen ön inceleme duruşmasından önce davaya cevap vermeyen ve delil bildirmeyen, ön inceleme duruşmasında delil olarak sadece icra dosyası ve tanık deliline dayanan davalı alacaklının, ön inceleme duruşmasında tanık deliline dayanıp dayanamayacağı ve ön inceleme duruşmasından sonra bildirdiği tanıkların dinlenilmesinin gerekip gerekmediği noktasında toplanmaktadır...Somut olayda; dava dilekçesi 20.11.2012 tarihinde davalıya tebliğ edilmiş, davalı yasal süresi içinde davaya cevap vermediği gibi herhangi bir delil de bildirmemiştir. 28.02.2013 tarihli ön inceleme duruşmasında mahkemece taraflara uyuşmazlıkla ilgili olarak hangi delillere başvurduklarının sorulması üzerine davalı delillerinin; “Ulukışla İcra Müdürlüğünün 2011/138 Esas sayılı dosyası ve tanıklar” olduğunu beyan etmiş, ön inceleme duruşmasından sonra da tanıklarının isimlerini bildiren dilekçe vermiştir. Yukarıda belirtilen yasal düzenlemeler dikkate alındığında, usulüne uygun tebligata rağmen yasal süresi içinde davaya cevap vermediği gibi herhangi bir delil de bildirmeyen davalının ön inceleme duruşmasında delillerini bildirmesi ve ön inceleme duruşmasından sonra da isim ve adreslerini bildirdiği tanıkların dinlenilmesi mümkün değildir.” HGK, T. 20.4.2016, E. 2014/13-856, K. 2016/523 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

Yukarıda değindiğimiz Yargıtay kararları ışığında, kanımızca iki hususun birbirinden ayrılması gerektiğini vurgulamak isteriz. Cevap dilekçesinde gösterilen ama sunulmayan belge delillerinin ön inceleme aşamasında sunulması için hâkimin süre vermesi mümkündür (HMK m. 140/5). Dilekçe vermeyen taraf için ise herhangi bir delil gösterilmesinden söz edilemeyeceği için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140. maddesinin beşinci fıkrası anlamında hâkimin kendiliğinden vereceği bir süreden de bahsedilemez. Bir başka ifadeyle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140. maddesinin beşinci fıkrası, cevap dilekçesi vermeyen davalı için uygulama alanı bulmaz. Taraflarca getirilme ilkesi gereği, hâkim, davalının hiç dayanmadığı bir delili isteyemez; davalının delil göstermesi, hâkimin kendiliğinden dikkate almadığı bir konudur. Hâkimin aksine bir davranışı, taraflarca getirilme ilkesine aykırılık teşkil eder. Dilekçe vermeyen davalı için taraflarca hazırlama ilkesi gereği kendiliğinden süre verilmesi mümkün olmamakla birlikte, davalı delil göstermek isterse buna inkâr çerçevesinde hâkim tarafından izin verilmesi gerekir. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ise durum farklıdır. Bu tür davalarda, tarafların duruşmanın sonuna kadar serbestçe delil göstermeleri ve hâkimin de kendiliğinden delil araştırması mümkündür. Bu sebeple, Yargıtay'ın boşanma davasına ilişkin bir kararında²², cevap dilekçesi vermeyen davalının delil bildirme talebini süresinde ileri sürmediği gerekçesiyle reddetmesi yerinde değildir.

İnkâr çerçevesinde davacının ileri sürdüğü vakıaların doğru olmadığını ispat için davalının karşı delil sunması, savunmanın genişletilmesi yasağı kapsamına girmez. Karşı ispat faaliyeti için karşı delil sunan davalı, karşı delil sunmakla ispat yükünü üzerine almış sayılmaz (HMK m. 191). Davaya cevap vermemekle davacının ileri sürdüğü vakıaları inkâr etmiş sayılan davalının ileri sürdüğü yeni bir vakıa olmadığı için, ispat yükü davada kendi lehine sonuç doğuran vakıaları ileri süren davacıdadır. Mahkeme, karşı delil

---

²² “Dava dilekçesinin davalıya 31.05.2012 tarihinde usulüne uygun bir şekilde tebliğ edilmesinden sonra süresi içerisinde cevap dilekçesi verilmediğinden savunmanın dayanağı olarak süresinde ileri sürülen bir delil (HMK. m. 129/1-e) bulunmadığından yerel mahkemenin davalıya delil göstermesi için süre vermesine yasal olarak imkân bulunmadığının kabulü gerekir.” HGK, T. 20.4.2016, E. 2014/2-695, K. 2016/522 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

sunan davalı delilini ve davacı delilini birlikte inceleyip değerlendirerek davacının iddiasının doğru olup olmadığına karar verecektir²³. Davacı, iddiasının ispat yükünü taşımaktadır; iddianın doğruluğu ispatlanamazsa veya belirsiz kalırsa, mahkeme davacı aleyhine karar verecek ve davayı reddedecektir.

Belirtmek gerekir ki, davalı tarafından gösterilen karşı delilin yeni bir vakıa iddiasını taşımaması gerekir. Eğer davalı, delil göstererek yeni bir vakıa ileri sürüyorsa, bu durum savunmanın genişletilmesi yasağı kapsamına girecektir. Cevap dilekçesi vermeyen davalının savunmasını genişletebilmesi ise ancak karşı tarafın açık rızası veya ıslah yoluyla söz konusu olabilir; aksi halde dikkate alınmaz. Karşı tarafın açık rızasını alarak veya ıslah yoluna başvurarak savunmasını genişleten davalı, yeni savunma sebepleri yani yeni vakıalar ileri süreceği için, kendi lehine sonuç doğuran savunma temeli bu vakıaların ispat yükünü taşıyacaktır. Karşı tarafın açık rızasıyla veya ıslahla davalının ileri sürdüğü yeni savunma sebeplerine bağlı olarak yeni delillerin de sunulmasına izin verilecektir. Bu durumda yeni delil gösterilmesi ve sunulması, kanunda sonradan delil gösterilmesi (HMK m.145) şartlarına bağlı değildir. Örneğin, cevap dilekçesi vermeyen davalı, ıslah yoluna başvurarak ödemenin yapıldığı vakıasını ileri sürerse ödemeyi ispat yükü altındadır. Davalı, ödemeyi yaptığına ilişkin sunduğu delille hâkimde tam bir kanaat oluşturamazsa ispat yükü kuralı gereğince mahkeme, davalı aleyhine karar verecektir.

Cevap dilekçesi vermeyen davalının ayrıca sonradan delil gösterilmesine ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 145. maddesindeki şartları taşınması halinde karşı delil gösterebilmesi de mümkündür. Bir başka ifadeyle, ön inceleme duruşmasının sonuna kadar karşı delil sunmayan davalı, tahkikat aşamasında ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 145. maddesine dayanarak delil ileri sürebilir. Bu durumda, davalının, delili sonradan ileri sürmesi, yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülememesi davalının kusurundan kaynaklanmıyorsa, mahkeme, o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilecektir.

²³ **Kuru**, C. II, s. 1848; **Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz**, s. 335.

V. CEVAP DİLEKÇESİ VERMEMENİN SAVUNMANIN GENİŞLETİLMESİ VE DEĞİŞTİRİLMESİ YASAĞINA ETKİSİ

Savunmanın genişletilmesi ve değiştirilmesi yasağı, davalının ikinci cevap dilekçesini vermesinden başlayarak savunma olarak ileri sürdüğü vakıaları ve talebini kanunda belirtilen istisnalar dışında genişletip değiştirememesini ifade etmektedir. Davalı, ikinci cevap dilekçesi ile savunmasını serbestçe; davanın diğer aşamalarında ise ancak karşı tarafın açık rızası veya ıslah yoluyla değiştirip genişletebilir. Belirtmek gerekir ki, davacı cevaba cevap dilekçesi vermezse, davalı ikinci cevap dilekçesi veremeyeceğinden savunmasını değiştirip genişletemeyecektir. Basit yargılama usûlünde, savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı yazılı yargılama usûlünden farklı olarak tarafların ikinci dilekçeleri bulunmadığından cevap dilekçesinin verilmesiyle başlar (HMK m. 319).

Cevap dilekçesi vermeyen davalı ise, ikinci cevap dilekçesi veremez. Dolayısıyla, cevap dilekçesi verilmemesi halinde cevap süresinin bittiği tarihten itibaren savunmayı genişletme yasağı başlamış olur.

Cevap dilekçesi vermeyen davalının, bir cevap dilekçesi vermiş gibi ıslah hakkını kullanarak yeni vakıalar öne sürüp süremeyeceği konusu tartışmalıdır. Üstündağ²⁴, cevap süresi geçtikten sonra verilmiş bir cevap dilekçesinin mahkemece reddi gerektiğini ve bunun kamu yararının gereği olduğunu belirtmiş; buna bağlı olarak cevap süresi içinde öne sürülmemiş bir savunmanın sonradan karşı tarafın açık rızası veya ıslah yoluyla ileri sürülemediğini ifade etmiştir. Postacıoğlu²⁵ ise, cevap süresi içinde cevap dilekçesi vermeyen davalının cevap dilekçesini ıslahının söz konusu olamayacağı; ancak, davalının karşı tarafın açık rızasıyla yeni savunma sebepleri ileri sürülebileceği görüşündedir. Kuru'ya²⁶ göre ise süresinde cevap dilekçesi veren ve dilekçesinde davacının ileri sürdüğü vakıaları inkâr ile yetinen davalı ile cevap süresi içinde cevap dilekçesi vermeyen davalı arasında bir fark yoktur. Her iki durumda da, davalının inkâr savunmasını genişletmesi, savunmayı

²⁴ Üstündağ, Usûl, s. 511; Üstündağ, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi, s. 100; Üstündağ, Cevap Layihası, s. 35.

²⁵ Postacıoğlu, s.419-420.

²⁶ Kuru, Usûl, s. 261, 262.

genişletme yasağına ve istisnalarına tâbidir. Yani, süresinde cevap dilekçesi vermemiş davalı da davacının açık rızası veya ıslah yoluyla savunmasını genişletebilir. Özekes'e²⁷ göre ise cevap dilekçesi verilmemiş olsa bile kanunda cevap dilekçesi verilmiş gibi sonuç bağlanarak cevap dilekçesi vermeyen davalının davacının ileri sürdüğü vakıaları inkâr ettiği kabul edilmiştir. Bu sebeple, cevap dilekçesi vermeyen davalıya da aynen cevap dilekçesi verip inkârla yetinen davalı gibi ıslah hakkı tanınmalıdır.

Cevap süresi içinde cevap dilekçesi verilmediğinde davalının cevap verme hakkı düşmez; davalı cevap süresi geçtikten sonra davaya cevap verebilir²⁸. Bu sebeple, hâkimin süresinden sonra verilen cevap dilekçesini, süresinde olmadığı gerekçesiyle reddetmesi doğru değildir. Davalı, süresinden sonra verdiği cevap dilekçesinde inkâr çerçevesindeki hususlara yer verebileceği gibi, inkâr dışında yeni vakıalar da öne sürebilir. Ancak, cevap dilekçesi vermeyen davalının yeni vakıalar ileri sürebilmesi savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı kapsamındadır. Davalının süresinden sonra verdiği cevap dilekçesinde savunmayı genişletme sayılan hususlar varsa, hâkim davacıya savunmanın genişletilmesine açık rızası olup olmadığını sormalıdır; zira davalının yeni vakıa iddialarının dinlenebilmesi davacının savunmanın genişletilmesine açık rıza vermesine bağlıdır²⁹. Davacının açık rıza vermemesi halinde ise, davalının ıslaha başvurarak cevap dilekçesi vermesi mümkün olmalıdır. Kısacası, cevap dilekçesi vermeyen davalının, yeni vakıalar ileri sürebilmesi savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı kapsamında olmakla birlikte, yasağın istisnalarından yararlanıp ileri sürülebilmesi mümkündür. Cevap dilekçesi verilmemişse ıslaha başvurulamayacağı veya süresinde verilmeyen cevap dilekçesinin ıslahla süresinde verilmiş sayılmayacağını savunan görüşe katılmamaktayız. Belirtmek gerekir ki ıslahın konusu olan taraf usûl işlemleri, davanın açılmasından sonuçlan-

²⁷ **Özekes**, Pekcanitez Usûl, s. 1534. Umar da cevap dilekçesi vermeyen davalıya ıslah hakkı tanınması gerektiği görüşüne katılmaktadır (**Umar**, s. 516).

²⁸ **Kuru**, Usûl, s. 262; **Umar**, s. 411. Karafakih, cevap dilekçesi vermemenin yaptırımını olmadığı; esasa ilişkin savunmaların ileri sürülebileceği görüşündedir (**Karafakih**, Usûl, s. 144; **Karafakih**, Müruru Zaman Def'i, s. 13 vd.). Kanımızca, cevap vermeyen davalı sonradan davaya cevap verebilirse de, inkâr dışında yapacağı diğer savunma sebeplerini ancak karşı tarafın açık rızası veya ıslah yoluyla ileri sürebilir.

²⁹ **Kuru**, Usûl, s. 262; **Umar**, s. 411.

masına kadar yargılamanın ilerlemesi amacıyla tarafların yaptıkları işlemleri ifade etmektedir. Taraf usûl işlemlerinin bir kısmı olumlu yani tarafların aktif olarak hareketini gerektiren işlemler olmakla birlikte bir kısmı da olumsuz yani tarafların hareketsiz kalmaları sonucu yargılama kuralları tarafından sonuç bağlanan işlemlerdir³⁰. Kanımızca, cevap dilekçesi verilmemesi de olumsuz bir usûl işlemidir. Zira, yargılama kuralları cevap dilekçesi vermeye, davanın inkâr edilmiş sayılması sonucunu bağlamaktadır. Cevap dilekçesi vererek davacının iddialarını inkâr eden davalı, ıslah yolu ile savunmasını değiştirip genişletebiliyorsa, cevap dilekçesi vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan davalının da ıslah yolu ile savunmasını değiştirebilme ve genişletebilme imkânı bulunmalıdır.

Yargıtay'ın³¹, ıslah yolu zamanasını def'inin ileri sürülebilmesini önceden cevap dilekçesi verilmesi koşuluna bağladığı kararları bulunmaktadır.

³⁰ **Karşı**, s. 172 vd.; **Erdönmez**, Pekcanitez Usûl, s. 436; **Üstündağ**, Usûl, s. 416; **Yılmaz**, Islah, s. 137. Alman Hukukunda baskın olan görüşe göre, kaçınma veya yapmama şeklindeki olumsuz bir davranış da usûl işlemi olarak kabul edilmelidir (bkz. **Baumgärtel**, s. 28 dn. 147'de belirtilen yazarlar). Yılmaz, usûl işlemlerinin kaçınma veya yapmama şeklinde olabileceğini kabul etmekle birlikte, ıslah edilebilirlik açısından konuya farklı yaklaşmaktadır. Yazara göre, sadece olumlu yani yapılmış bir usûl işleminin ıslahı söz konusu olabilir; olumsuz usûl işleminde yapılmış bir usûl işlemi bulunmadığından ıslah mümkün değildir (**Yılmaz**, Islah, s. 130).

³¹ “Hem Dairemiz hem de Hukuk Genel Kurulu'nca cevap dilekçesinin ıslahı yolu ile zamanasını savunmasında bulunulabileceği kabul edilmektedir. Ancak bu usulün işlemlerinin ön koşulu usulüne uygun verilmiş bir cevap dilekçesinin varlığıdır. Somut uyuşmazlıkta, davalının usulüne uygun şekilde verilmiş bir cevap dilekçesi bulunmamaktadır. Bu sebeple verilmeyen bir dilekçenin ıslahı da düşünülemeyeceğinden olmayan cevap dilekçesinin ıslahı yoluyla ileri sürülen zamanasını savunmasına değer verilmesi hatalıdır.” 9. HD, T. 18.1.2016, E. 2014/28583, K. 2016/927 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); “Somut olayda, dava 25.1.2012 günü 6100 Sayılı H.M.K.nun yürürlükte olduğu dönemde açılmış, dava dilekçesi ve tensip zaptının davalıya usulüne uygun tebliğine rağmen davalı süresi içinde cevap dilekçesi sunmadığı gibi delillerini de bildirmemiştir. Bilahare verdiği 27.4.2012 tarihli dilekçeyle savunma ve delillerini ıslah suretiyle savunma hakkını kullanmak istemiş ve zamanasını definde bulunmuştur. Davacı ise buna karşı koymuştur. HGK'nun 2010/9-629 esas ve 2011/70 karar sayılı 6.4.2011 tarihli ilamıyla süresinde verilmiş cevap dilekçesinin ıslahı suretiyle zamanasını definde bulunabileceği benimsenmiştir. Hal böyle olunca, süresinde ve hiç verilmeyen cevabın ıslahı mümkün olmadığından davalının 27.4.2012 tarihli dilekçesindeki

Bir başka ifadeyle, önceden cevap dilekçesi verildiyse, ıslah yoluyla sonradan zamanaşımı def'inin ileri sürülebilmesi mümkündür. Kanımızca, Yargıtay'ın zamanaşımı def'inin ileri sürülebilmesi bakımından cevap dilekçesi verilip verilmemesine göre yaptığı ayırım yerinde değildir. Cevap dilekçesi vermeyen davalı da karşı tarafın açık rızası veya ıslah yoluyla yeni savunma sebepleri ileri sürebilir³².

Cevap dilekçesi vermeyen davalının ıslah yoluyla (veya karşı tarafın açık rızasıyla) ileri sürebileceği savunma sebeplerinin neler olduğuna da

---

savunmasıyla buna dair delillerinin ve davacı tarafça kabul edilmeyen zamanaşımı definin dikkate alınması doğru değildir." 7. HD, T. 20.2.2014, E. 2013/22679, K. 2014/4178 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası); "6100 Sayılı HMK. 176/1. maddesine göre taraflardan her biri, yapmış olduğu usul işlemlerini kısmen veya tamamen ıslah edebilir. Davalı yukarıda açıklandığı üzere ne cevap dilekçesi vermiş ne de ön inceleme aşamasında sözlü olarak savunmada bulunmamış olup, ortada davalının ıslaha konu edebileceği bir usul işlemi bulunmamaktadır. Ayrıca davacı, davalının yapmış olduğu zamanaşımı savunmasına muvafakatinin bulunmadığını bildirmiştir. Mahkemece davalının cevap dilekçesini ıslah yoluyla ileri sürdüğü zamanaşımı savunmasının reddi gerekirken, kabulü hatalı olup, bozma nedenidir." 7. HD, T. 10.12.2014, E. 2014/13455, K. 2014/22441 (Kazancı Bilişim-İçtihat Bilgi Bankası).

³² **Kuru**, C. IV, s. 4038; **Pekcanitez/Akyazılı**, s. 556-558; **Özekes**, Pekcanitez Usul, s. 1534; **Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım**, s. 264. Ansay ve Yılmaz, unutulmuş zamanaşımı def'inin sonradan ıslah yoluyla ileri sürülebilmesinin mümkün olduğunu belirtmekle birlikte, cevap dilekçesi vermeyenin zamanaşımı def'ini ileri sürüp süremeyeceğine değinmemişlerdir (bkz. **Ansay**, Islah, s. 123; **Yılmaz**, Islah, s. 415 vd.). Ancak, Yılmaz, aynı eserin bir başka yerinde, yapılmayan bir usul işleminin (hiç verilmeyen bir dilekçenin) ıslahının da olamayacağını ifade etmiştir (**Yılmaz**, Islah, s. 130 dn. 18). Karafakih ise, zamanaşımı def'inin cevap dilekçesinde ileri sürülmemesinin bu def'i hakkını ortadan kaldırmayacağını; davalının cevap dilekçesi vermemiş olsa bile bunu davacının rızasına bağlı olmadan yargılama sırasında ileri sürebileceğini iddia etmektedir (**Karafakih**, Müruru Zaman Def'i, s. 18-19). Postacıoğlu ve Üstündağ ise aksi görüştedir. Postacıoğlu'na göre cevap dilekçesinde zamanaşımı def'ini ileri sürmeyi unutan davalı, karşı tarafın rızasıyla veya cevap dilekçesinin ıslahıyla zamanaşımı def'ini ileri sürebilir. Yazar, süresi içinde cevap dilekçesi vermeyen davalının, zamanaşımı def'ini ancak karşı tarafın rızasıyla ileri sürebileceğini; verilmeyen cevap dilekçesinin ıslahının ise söz konusu olamayacağını belirtmektedir (**Postacıoğlu**, s. 419-420). Üstündağ ise, cevap dilekçesi vermeyen davalının cevap hakkının düşeceğini ve dolaşısıyla zamanaşımı def'ini ve diğer savunma sebeplerini karşı tarafın rızası veya ıslahla bile ileri süremeyeceğini ifade etmektedir (**Üstündağ**, Cevap Layihası, s. 22 vd.).

değınmek gerekir. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, ıslah yoluyla maddi hukuka ilişkin savunma sebeplerini ileri sürebilir. Cevap dilekçesi vermeyerek inkâr ile yetinen davalı, ıslah yoluyla sonradan def'ilerini ileri sürebileceği gibi, dava dosyasından anlaşılmayan itiraz sebepleri de ileri sürebilir. Cevap dilekçesi vermeyerek sadece inkâr çerçevesinde savunma yapabilecek olan davalı, dava dosyasından anlaşılan itiraz sebeplerini savunmanın genişletilmesi yasağına tâbi olmaksızın ileri sürebilir.

Cevap dilekçesi vermeyen davalının, davacının iddialarını inkâr etmiş sayıldığını ve sadece inkâr çerçevesinde savunma yapabileceğini; yeni vakıalar ileri sürmesinin savunmayı genişletme sayıldığını ve bunu ancak karşı tarafın açık rızası ve ıslahla ileri sürebileceğini yukarıda ifade etmiştik. Eğer, cevap dilekçesi vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan davalının katıldığı ön inceleme duruşmasına davacı, mazeretsiz olarak katılmazsa davalı, inkâr savunmasını davacının muvafakati aranmaksızın ve ıslaha gerek olmaksızın serbestçe değiştirip genişletebilecektir (HMK m. 141/1).

SONUÇ

Davalının cevap süresi içinde davaya cevap vermemesi ve sonuçlarını incelediğimiz bu çalışmada yukarıda yapılan açıklamalar ışığında şu sonuçlara varılmıştır:

1. Davaya cevap vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılan davalı sadece inkâr çerçevesinde savunma yapabilir ve ispat faaliyetinde bulunabilir. Bu kapsamda, davayı inkâr etmiş sayılan davalının, davacının ileri sürdüğü vakıaları çürütmek için karşı delil göstermesi mümkündür. Davalının karşı delil göstermek istemesi halinde, hâkim tarafından buna izin verilmesi gerekir.

2. Davaya cevap vermeyen davalının, inkâr sonrasında inkârın gerekçesi niteliğindeki iddiaları ile davacının talebinin hükme bağlanmasını gerektiren içerikte bir hukuk kuralının bulunmadığı şeklindeki iddiaları, savunmanın genişletilmesi yasağına tâbi olmaksızın ileri sürülebilir.

3. İlk itirazların ve dava şartlarının ileri sürülmesinin, savunmanın genişletilmesi yasağıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. İlk itirazların ileri sürülmesi, hak düşürücü bir süreye bağlanmıştır. Dolayısıyla, cevap dilekçesi vermeyen davalının ilk itirazlar bakımından hak düşürücü süre olan cevap

süresini geçirmesiyle ilk itiraz ileri sürme hakkı düşer. Dava şartları ise, her zaman ileri sürülebileceği ve hâkim tarafından da kendiliğinden dikkate alınacağı için, cevap dilekçesi vermeyen davalı inkâr sonrasında dava şartını ileri sürebilir.

4. Cevap dilekçesi vermeyen davalı, sonrasında dava dosyasından anlaşılan itiraz sebeplerini ileri sürebilir. Zira, dava dosyasına girmiş itiraz sebeplerinin sonradan ileri sürülmesi savunmanın genişletilmesi yasağı kapsamına girmez. Dava dosyasına giren itiraz sebepleri hâkim tarafından da kendiliğinden dikkate alınacaktır. Def'iler ve dava dosyasından anlaşılmayan itiraz sebepleri ise savunmanın genişletilmesi yasağı kapsamındadır. Bu savunmalar ancak, ıslahla veya karşı tarafın açık rızasıyla ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

- Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M. Kamil/Deren Yıldırım, Nevhis:** Medenî Usûl Hukuku Esasları, Beta Yayınları, İstanbul 2009.
- Ansay, Sabri Şakir:** “Islah”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl:1950 C. 7 S. 1-2, s. 122-129. (Islah)
- Ansay, Sabri Şakir:** Hukuk Yargılama Usûlleri, Ankara 1960. (Usûl)
- Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema:** Medeni Usûl Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2016.
- Atalay, Oğuz:** Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Baumbach, Adolf/Lauterbach, Wolfgang/Albers, Jan/Hartmann, Peter:** Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen, München 2013.
- Baumgärtel, Gottfried:** Wesen und Begriff der Prozeßhandlung einer Partei im Zivilprozeß, Berlin-Frankfurt 1957.
- Berkin, Necmeddin M:** Medeni Usûl Hukuku Esasları, İstanbul 1969.
- Bilge, Necip/Önen, Ergun:** Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, Ankara 1978.
- Bolayır, Nur:** Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hakimin Rolü, İstanbul 2014.
- Erdönmez, Güray:** “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Bakımından Delillerin İbrazı”, Medeni Usûl ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı X, 1-2 Ekim 2012 İzmir, s. 348-376. (Delillerin İbrazı)
- Erdönmez, Güray:** “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı”, İstanbul Barosu Dergisi, Eylül-Ekim 2013, C. LXXXVII, S. 5, s. 15-53. (Delillerin Gösterilmesi)
- Erdönmez, Güray:** Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Karafakih, İsmail Hakkı:** Hukuk Muhakemeleri Usûlü Esasları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1952. (Usûl)

- Karafakih**, İsmali Hakkı: “Cevap Layihası Vermemiş Olan Davalı Müruru Zaman Def’ini Dermeyan Hakkını Iskat Etmiş Midir?”, İstanbul Barosu Dergisi, 1962/1-2-3, s. 13-19. (Müruru Zaman Def’i)
- Karşlı**, Abdürrahim: Medeni Usûl Hukukunda Usûli İşlemler, İstanbul 2001.
- Kiraz**, Taylan Özgür: Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Ankara 2005.
- Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt: II, İstanbul 2001. (Cilt: II)
- Kuru**, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usûlü, Cilt: IV, İstanbul 2001. (Cilt: IV)
- Kuru**, Baki: İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usûl Hukuku, İstanbul 2016. (Usûl)
- Kuru**, Baki: Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, İstanbul 2015. (Ders Kitabı)
- Musielak**, Hans-Joachim: Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz, München 2012.
- Özekes**, Muhammet: Medeni Usûl Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003.
- Özekes**, Muhammet: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Pekcanitez**, Hakan: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir 2000, s. 753-791.
- Pekcanitez**, Hakan: Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Pekcanitez**, Hakan/**Akyazılı**, Erdem: “İslaha İlişkin Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Uğur Alacakaptan’a Armağan, C. II, İstanbul 2008, s. 533-559.
- Postacioğlu**, İlhan E: Medenî Usûl Hukuku Dersleri, 6. Baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975.
- Rosenberg**, Leo/**Schwab**, Karl Heinz/**Gottwald**, Peter: Zivilprozessrecht, München 2010.
- Schilken**, Eberhard: Zivilprozessrecht, Köln-Berlin-Bonn-München 2002.
- Stein**, Friedrich/**Jonas**, Martin: Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 3, Tübingen 2005.

- Umar**, Bilge: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- Umar**, Bilge/**Yılmaz**, Ejder: İspat Yüğü, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1980.
- Üstündağ**, Saim: “Süresinde Cevap Layihası Vermemenin Müeyyidesi Vardır”, İstanbul Barosu Dergisi, 1962/4-5-6, s. 22-36. (Cevap Layihası)
- Üstündağ**, Saim: İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1967. (İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi)
- Üstündağ**, Saim: Medenî Yargılama Hukuku, Nesil Matbaacılık, İstanbul 2000. (Usûl)
- Waldner**, Wolfram: Der Anspruch auf rechtliches Gehör, Köln-Berlin-Bonn-München 1989.
- Yılmaz**, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013. (Şerh)
- Yılmaz**, Ejder: Medeni Yargılama Hukukunda Islah, 4. Baskı, Ankara 2013. (Islah)

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
K.	: Karar
karş.	: Karşılaştırınız
m.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
vd.	: ve devamı
HGK	: Hukuk Genel Kurulu